

1. פרק א'

- א.** שלושת תפקידי המאורות: *ליצור יום ולילה. *לקבוע את הזמן – מועדים/ימים/חודשים/שנים. *להאיר. סתירה: בתחילה נכתב "שני מאורות גדולים", ולאחר מכן אחד מהם מכונה "המאור הגדול והאחר מכונה "המאור הקטן". הסבר:
- תחילה מכונים שני המאורות 'גדולים' (ביחס לכוכבים), ולאחר מכן יש השוואה בין שניהם – אחד גדול והאחר קטן יותר (הסבר על דרך הפשט).
 - המאורות נוצרו באותו גודל, ובגלל דברי הלבנה אל ה', התמעטה הלבנה והפכה לקטנה (הסבר על דרך הדרש). נימוק מדוע ההסבר דרש: שמש וירח לא מדברים או רבים/ לא כתוב במפורש את דברי הלבנה לה' וכד'.
- ב.** (1) הטענה שהמינים יכולים לטעון: בבריאת האדם היו שותפים לקב"ה. לשון הכתוב – "נעשה" – לשון רבים. (2) מידת הענווה: ה' כביכול התייעץ עם המלאכים, שמעמדם נמוך משלו.
- ג.** (1) האדם נברא אחרון: * כדי שלא יוכלו להגיד שהוא היה שותף לה' בבריאה. * בעלי החיים נבראו לפני האדם כדי שהוא לא יתגאה וילמד ענווה.
- (2) יש חשש שתזוז דעתו: כי האדם קיבל תפקיד לשלוט בבריאה: "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֱדָם בְּדֶגֶת הַיָּם וַיְבֹרֶךְ הַשָּׁמַיִם..."/ כי האדם הוא היחיד שנברא בצלם אלוקים: "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ" / "בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ"/ כי האדם הוא היחיד שנברא במאמר נפרד: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם", חוץ מ"וַיֹּאמֶר" שנאמר בתחילת היום השישי/כי האדם הוא היחיד שיש לו דעה ודיבור: "וַיְהִי הָאָדָם לַנֶּפֶשׁ חַיָּה"/כי האדם הוא היחיד שיש לו נשמה אלוקית: "וַיִּפַּח בְּאַפִּיו נִשְׁמַת חַיִּים"/כי האדם הוא היחיד שנתן שמות לחיות: "וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל הַבְּהֵמָה...".

2. פרק ד'

א. (1)+(2)

קין והבל מביאים מנחות	<u>המידע החסר</u> : מדוע לא קיבל ה' את קורבנו של קין? <u>השלמה</u> : קין לא הקריב מן המובחר בניגוד להבל/מעשיו ואישיותו של קין היו לא רצויים/קין בחר לעבוד את האדמה, אף שה' קילל אותה (לאחר חטא אדם), וחשב שתתברך בעבודתו. [לקבל לשם מה קין והבל הקריבו קורבן? – רצו להודות לה' (שד"ל)]
קין רוצח את הבל	<u>המידע החסר</u> : מה אמר קין להבל? מדוע הרג קין את הבל? <u>השלמה</u> : קין חיפש תירוץ להרוג את הבל/קין והבל הסתכסכו בשל מחלוקת בענייני קרקעות (רכוש), נשים או דת/קין קינא בהבל על שהתקבלה מנחתו/קין אמר להבל את התוכחות שה' הוכיחו (לפי אב"ע)/קין אמר להבל בוא נצא לשדה (רמב"ן).

- ב.** (1) תמיהה: מדוע שאל ה' את קין היכן הבל, הרי ה' יודע הכול? ה' פונה לקין בדברים אלה כדי לעוררו לתשובה/כדי להיכנס עימו בדברים. (2) קושי: מדוע נכתב דם בלשון רבים הרי רק הבל נרצח? יש סתירה בין 'קול' (לשון יחיד) לבין 'דמי' (לשון רבים). יישוב: קין הרג גם את כל מי שעתיד לצאת מזרעו של הבל/קין פצע את הבל במקומות רבים בגוף עד שמת.
- ג.** (1) הבדל: בשאר הערים כתוב שהן נבנו בלשון עבר, ואילו אצל קין נכתב "ויהי בונה" – פעולה מתמשכת של בניית העיר. אפשר ללמוד מהבדל זה שבניית שאר הערים הושלמה, אך קין לא השלים את בניין העיר/קין בנה מעט ובעמל רב/קין התקשה בבניית העיר.
- (2) קשר: קין לא הצליח להתיישב ולהשלים את בניית העיר כי ה' גזר עליו להיות נע ונד.

3. פרק י"ח

- א. (1) מידע חסר: מהו תוכן ההתגלות של ה' לאברהם? או: לשם מה התגלה ה' לאברהם?/מה אמר ה' לאברהם בהתגלות?
- (2) אפשרויות: אין תוכן אלא יש משמעות בעצם ההתגלות – לתת לו שכר או ביקור חולים/התוכן או המטרה – לבשר על הולדת יצחק (נאמר ע"י המלאכים).
- או:
- (1) מידע חסר: באיזה אופן התגלה ה' לאברהם?
- (2) אפשרויות: ה' בעצמו נראה לאברהם/ה' נראה לאברהם באמצעות התגלות המלאכים.
- ב. שאלת ה': האם ייתכן שלא אגיד לאברהם את מה שאני רוצה לעשות לסדום?!
- פסוק י"ח: כיוון שאברהם הוא אב המון גויים (/יש לו אחריות על גויי הארץ), ה' מודיע לו כשרוצה להשמיד את הבנים.
- ג. דיבר קשות: "האף תספה צדיק עם רשע?"/"חלילה לך מעשות כדבר הזה"/"השופט כל הארץ לא יעשה משפט" – טוען כלפי ה' לאי־צדק.
- פיוס: "הנה נא הואלתי לדבר..." /"ואנכי עפר ואפר"/"אל נא ייחר לה' " – מדגיש את קטנותו מול ה'.
- תפילה: תתקבל כל פנייה מתאימה של אברהם לה', כמו "אולי יש חמישים צדיקים..."

4. פרק כ"ז

- א. (1) לימוד: יצחק אוהב את עשו ורבקה אוהבת את יעקב.
- ביסוס: יעקב מכונה בנה של רבקה ועשו מכונה בנו של יצחק – משקף את ההעדפה של כל אחד מן ההורים.
- (2) סיבות: יצחק אכל מן הציד של עשו ולכן אהבו/עשו רימה את אביו שהוא צדיק, ולכן יצחק אהבו/יצחק אהב את עשו כי הוא הבכור (ולא ידע שהוא רשע)/רבקה קיבלה נבואה שיעקב הוא הממשיך ולכן אהבה אותו/רבקה הכירה ברשעו של עשו (ולכן אהבה את יעקב).
- ב. (1) סיבות לחשד: הקול היה קולו של יעקב/סגנון הדיבור מתאים ליעקב ("קום נא")/השימוש בשם ה' מתאים ליעקב/הוא חזר מן הציד מהר מן הצפוי.
- (2) תמיהה: האם ייתכן שיעקב שיקר לאביו?
- תשובות: הוא לא אמר שקר מפורש: אנכי (יעקב), עשו הוא בכור/מותר לשקר לצורך השעה (חזקוני)/הוא קנה את הבכורה, ולכן לעניין הבכורה הוא נקרא 'עשו בכור' (אוה"ח)/עשה זאת לפי ציווי אימו.
- ג. יעקב קיווה שיצחק יזהה אותו.
- בעל הכתב והקבלה הסיק זאת מן השימוש במילה 'אולי' במקום 'פן', אולי = לשון תקווה, (פן = לשון חשש).

5. פרק מ"ד

- א. (1) טענת יוסף: האחים הם כפויי טובה משום שיוסף עשה להם טובה – מכר להם אוכל/אירח אותם יפה, והם החזירו לו רעה – גנבו את הגביע.
- (2) תשובת האחים: הרי את הכסף שנמצא אצלנו – החזרנו לך, ואם כן קל וחומר שלא נרצה לגנוב או לקחת דבר שאינו שייך לנו – הגביע שלך.
- ב. (1) האחים היו עלולים לחשוב שבנימין אכן גנב.
- הטמנת הכסף אצל האחים מנעה זאת כיוון שכך הם הבינו שמדובר בהפללה ולא בגנבה.
- (2) 1: ההתגייסות שלהם להציל את בנימין היא תשובה על הפגיעה שלהם ביוסף, מכיוון שתשובה נחשבת שלמה כשאדם חוזר לאירוע הדומה לחטא מן העבר ונמנע מלחטוא/גם בנימין הוא בן של רחל.
- ג. הסבר: האחים גרמו ליעקב צער/לקריעת בגדים בגלל דבר שלא קרה באמת (יוסף לא מת), ולכן נגרם להם צער/קריעת בגדים בגלל דבר שלא קרה באמת (בנימין לא גנב). דבר של חינוך = דבר שלא קרה באמת.

6. ארץ-ישראל

- א. (1) מקורות:** פרק י"ב, פסוק ז' – ה' מבטיח לאברהם ולזרעו את הארץ.
פרק י"ג, פסוקים י"ד–ט"ו או פסוק י"ז – תוספת של כל מקום שהוא רואה (או דורך) יהיה שלו/ עד עולם.
פרק ט"ו, פסוק ז' – כריתת הברית היא התוספת.
פרק ט"ו, פסוק י"ח – הארץ ניתנת בברית/ הגבולות של הארץ נאמרים.
פרק י"ז, פסוק ח' – תוספת ברית עולם/ אחוזת עולם.
(2) הסבר: כל תשובה מתאימה תתקבל.
למשל: פרק י"ב – ההבטחה של ה' לאברהם ניתנה לו עם בואו ארצה.
פרק י"ג – לאחר שאברהם נפרד מלוט, ה' מדגיש כי הארץ מובטחת לאברהם בלבד/ כיוון שאברהם חלק עם לוט את הארץ, ה' מבטיח לו שהכול יהיה שלו לאחר שהם נפרדו.
פרק ט"ו – לצורך כריתת ברית/ בגלל שאברהם מקבל נבואה שזרעו יגלה.
פרק י"ז – לצורך כריתת ברית.
ב. (1) מקומות: שכם (= אלון מורה), בין בית אל לעי, אלוני ממרא (= חברון).
פעולה: לקרוא בשם ה' = לפרסם את שם ה'/ להתפלל.
(2) אירוע נוסף: עקידת יצחק. מקום: הר המורה. המטרה: להקריב את יצחק (לפי צו ה').
ג. (1) הנסיבות: בגלל הרעב עזב אברהם למצרים, מה קרה לאחר שעזב: פרעה חטף את שרה/ אברהם יצא משם ברכוש גדול.
(2) פעולה והקשר: קניית מערת המכפלה, כדי למצוא אחוזת קבר לשרה.

7. ישעיה, פרקים א', ה'

- א. (1) ציטוט:** "וַיִּקְוּ לַעֲשׂוֹת עֲנָבִים וַיַּעַשׂ בָּאֲשִׁים" / "מִדּוּעַ קִנִּיתִי לַעֲשׂוֹת עֲנָבִים וַיַּעַשׂ בָּאֲשִׁים".
הסבר: בעל הכרם קיווה שיהיו ענבים טובים, אך הכרם הניב לו פירות מקולקלים.
(2) בעל הכרם: "וְעַל הָעֵבִים אֲצִנָּה מִהֶמְטִיר עָלָיו מָטָר" – רומז לקב"ה, כי רק הוא אחראי להוריד גשמים. [לקבל: דודי/ ידידי = הקב"ה (+ הסבר)].
ב. (1) ציטוט והסבר: "בָּנִים גִּדְּלִיתִי וְרוֹמְמִיתִי וְהֵם פָּשְׁעוּ בִּי" – הקב"ה גידל את עם ישראל והיטיב לו, אך הם התנהגו אליו בכפיות טובה.
(2) העונש: חורבן ממלכת יהודה (חוץ מירושלים). נקודת דמיון: עזיבה/ חורבן/ הרס/ עמים זרים בארץ.
הבדל: בפרק א' הערים חרבות אך ירושלים נשארה, ואילו בפרק ה' הכרם כולו נהרס/ בפרק א' עונש מפורש, ואילו בפרק ה': עונש סמוי (משל).
ג. המטרה במשל הכרם: תוכחה לעם ישראל כדי שיחזרו בתשובה [לגרום לעם לשפוט את עצמו].
המטרה בתהילים: לעורר את רחמי ה' על עם ישראל/ להתפלל לה' שיחזור להשגיח על עם ישראל.

8. ישעיה, פרק מ'

- א. (1) קורא:** ה'. את מי יש לנחם: ירושלים/ עם ישראל.
הנחמה: הגיע זמן הגאולה/ הגלות הסתיימה. לקבל: הסתיימה תקופת העונש/ הסתיים הזמן הקצוב לגלות.
(2) לשם מה: לסלול דרך לה' / לעם ישראל, מהגלות לארץ ישראל. מיוחד: שאפשר לעבור בה בקלות והיא ישרה. אפשר ללמוד: הגאולה תהיה במהירות, ללא קשיים/ מכשולים.
ב. (1) נמשל: האדם הוא זמני, הבטחותיו זמניות/ אויבי עם ישראל ייבלו ויאבדו במהירות.
הקשר: האדם הוא זמני והבטחתו לא בהכרח תתקיים, ואילו ה' הוא נצחי והבטחתו קיימת לעד/ אויבי ישראל יכלו ויאבדו, ולא יוכלו למנוע את קיום הבטחת ה' על הגאולה.
(2) המשותף: ה' יקיים את הבטחתו. מדוע מדגיש: כי העם מיואש/ כדי לעודד את העם.
ג. חשש: שהגאולה לא תתרחש.
חיזוק: הנה= הוראה באצבע היא על דבר שרואים בעיניים/ כאילו הגאולה מתקיימת כעת.

9. ישעיה, פרק ז'

- א. (1) הסבר: ארם וישראל כרתו ברית להילחם יחד במלכות יהודה. התגובה: פחד.
 (2) הדרישה: הנביא דורש מאחז לא לפחד מארם וישראל/לא לצאת למלחמה/לא לפנות לאשור.
מה עשה אחז: פנה לאשור.
 ב. (1) הנביא אמר לאחז: ממלכת ישראל תיחרב בקרוב, ולכן היא לא איום משמעותי על ממלכת יהודה/ולכן אין מה לפחד מהם.
לשם מה אמר זאת: לחזק את אחז/כדי שלא יפנה לאשור.
 (2) שתי האפשרויות: 1. אמונה בה' – לא לפנות לאשור – אפשרות זו תוביל לישועה.
 2. חוסר אמונה בה' – ופנייה לאשור – אפשרות זו תוביל לחורבן.

10. רות, פרק א'

- א. (1) הטיעונים: אין לי בנים שתוכלו להינשא להם/כנראה לא אלד יותר בנים, אני מבוגרת/גם אם אהיה בהיריון לא כדאי שתחכו שנים רבות/העונש מן השמים הוא עליי ולא עליכן/שובנה אישה לבית אימה – הישארו עם המשפחות שלכן, פה יש לכן עתיד לנישואין.
 (2) תגובה: רות מבקשת מנעמי שלא תנסה לשכנע אותה לעזוב, (משום שהיא רואה את עצמה חלק מעם ישראל)/היא נאמנה לנעמי. תפגעי = תבקשי/תפצירי/תתחנני.
 ב. (1) רות: חסד – כי הולכת אחרי נעמי, וכך נעמי אומרת לה.
צדיקה – כי הולכת אחרי נעמי/רוצה להצטרף עם ישראל.
מאמינה – מקבלת על עצמה את אמונת עם ישראל/נאמנה לבעלה – רוצה לקרוא על שמו זרע.
 (2) ערפה: נאמנה – הולכת אחרי נעמי.
מפוכחת – נמנעת מלהצטרף אל נעמי אחרי שהיא שומעת את נימוקיה/משנה את דעתה – כנ"ל/אשת חסד.
ערפה לא נאמנה – שהפנתה עורף לחמותה.
כל תשובה מבוססת תתקבל.

11. יונה

- א. (1) הקושי: מדוע יונה מודה על ההצלה, והרי הוא עדיין לא ניצל/מדוע יונה לא מבקש הצלה, הרי הוא עדיין בבטן הדג?
 (2) תשובות: יונה ראה בנבואה שהוא עתיד להינצל, ועל כך הודה (אב"ע)./יונה הודה על שלא טבע בים ולא מת במעי הדג, ומכך הסיק שה' רוצה להצילו ועל כך הודה לו (הרב הירש).
 ב. (1) מידה: אמת. יונה לא הזכיר מידה זו כי לדעתו רעיון התשובה סותר את מידת האמת/התשובה של אנשי נינוה לא הייתה אמיתית/ה' לא נוהג במידת האמת כשהוא מאפשר לאנשי נינוה לחזור בתשובה.
 (2) יונה רצה לראות אם יחזרו לסורם/רצה לראות אם ה' יענישם אחרי 40 יום/רצה לראות אולי לא יעמדו בתשובתם, והגזרה תיגזר עליהם שוב. יש לקבל כל תשובה הגיונית ומנומקת.

12. תהלים, מזמור קמ"ה

- א. (1) מהללים: דוד, דור לדור, חסידך, כל בשר.
 (2) רעיון: מעגל המהללים את ה' יתרחב/התפשטות ההלל בעולם.
 ב. תופעה: מעבר בין רבים ליחיד, תחילת הפסוק ברבים וסיומו ביחיד.
רש"י למד מתופעה זו שבעל המזמור מצטרף למהללים/שואב את כוחו מהיותו חלק מן הציבור או מהיותו חלק מן הדורות.